

Н.Г. Фатюха
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів
та банківської справи
Запорізького національного
технічного університету

ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ПІД ЧАС СТАТИСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ РИНКУ ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ

Постановка проблеми. При проведенні статистичного дослідження необхідно дотримуватися трьох етапів його виконання. Перший етап – збирання первинного статистичного матеріалу, реєстрація фактів чи опитування респондентів. На другому етапі зібрані дані підлягають систематизації та групуванню – від характеристики окремих елементів переходять до узагальнюючих показників у формі абсолютних, відносних чи середніх величин. Третій етап передбачає аналіз варіації, динаміки, взаємозв'язків. Етапи об'єднуються метою дослідження. На кожному з них застосовуються ті методи, які можуть дати глибину й всебічну характеристику явищ, що вивчаються.

З цих трьох етапів, перший, - є фундаментом статистичного дослідження. Адже при недбалому чи проведенні спостереження з недодержанням вимог статистичної методології, одержані відомості будуть не достовірними і якість проведення наступних етапів ставиться під сумнів.

Але і одержані показники повинні цілісно характеризувати досліджуване явище, що досягається системою узагальнюючих статистичних показників. Цим вимогам повинні відповідати і узагальнюючі статистичні показники статистики ринку транспортних послуг.

Метою дослідження є визначення місця узагальнюючих статистичних показників транспортних послуг у статистичному дослідженні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вважаємо, що під час дослідження статистики ринку транспортних послуг необхідно дотримуватись системного підходу. Системний підхід - напрямок в економічній науці, головна

мета якого полягає в розробці методів дослідження і конструювання складно-організованих об'єктів - систем різних типів і класів. Це певний етап у розвитку методів пізнання, методів дослідницької і конструкторської діяльності, способів описування і пояснення природи економічних об'єктів, що аналізуються [1]. Системний підхід дає змогу глибше зрозуміти причини багатьох явищ, які в розрізненому вигляді здаються випадковими, але об'єднані в систему, сприяють виявленню закономірностей їх перебігу.

Згідно з цим об'єкт розглядається як цілісна система, що об'єднує певну множину взаємозв'язаних і взаємодіючих елементів в єдине ціле, і водночас є підсистемою системи більш високого рівня [2, с.21].

Об'єктом статистики ринку транспортних послуг є послуги, які надаються суб'єктами господарювання, що належать за видом економічної діяльності до діяльності транспорту, при цьому необхідно вести спостереження як безпосередньо за підприємствами, що здійснюють перевезення всіма видами транспорту (за КВЕД – це група 60.1-62.3), так і за суб'єктами, що забезпечують функціонування транспортної інфраструктури (група 63).

Предметом дослідження статистики ринку транспортних послуг є масові економічні явища та процеси, які забезпечують умови і результат їх виконання.

Статистичні показники ринку транспортних послуг повинні не тільки характеризувати кількісну їх сторону, а виявляти закономірності та взаємозв'язки їх соціально-економічного розвитку. Суспільні явища динамічні, тому статистика транспорту вивчає їх у розвитку, оцінюючи тенденції та циклічні коливання, інтенсивність динаміки та структурних зрушень.

Об'єктом вивчення статистики транспорту є також масові явища та процеси, насамперед наявність та використання всіх видів ресурсів, необхідних для здійснення всіх видів перевезень та інфраструктури, яка забезпечує якість та ефективність надання цих послуг. Важливим завданням статистики ринку транспортних послуг є побудова статистичних показників, які відображають результати пізнання досліджуваних соціально-економічних явищ та процесів, перш за все за виконанні перевезення та транспортну роботу.

Статистичний показник — це величина, що кількісно та якісно характеризує певну сторону функціонування конкретного об'єкта або групи об'єктів статистики [3, с.59]. Кожний статистичний показник формалізує зміст досліджуваних явищ і являє собою модель їх якісної та кількісної характеристик. З огляду на це до побудови статистичних показників ставляться певні вимоги. Статистичний показник з максимальною точністю повинен відповідати сутності явища, яке він формалізує, розкривати кількісну та якісну сторони останнього. Завдання поєднання в статистичному показнику кількісної та якісної сторін досліджуваного явища вирішується шляхом розробки моделі статистичного показника.

Модель статистичного показника має дуже важливе значення для забезпечення вірогідності представлення інформації про явище чи процес, який формалізується за його допомогою. Від правильної, обґрунтованої побудови моделі статистичного показника залежить вірогідність інформації - адекватність відображення явища та точність вимірювання (рис. 1).

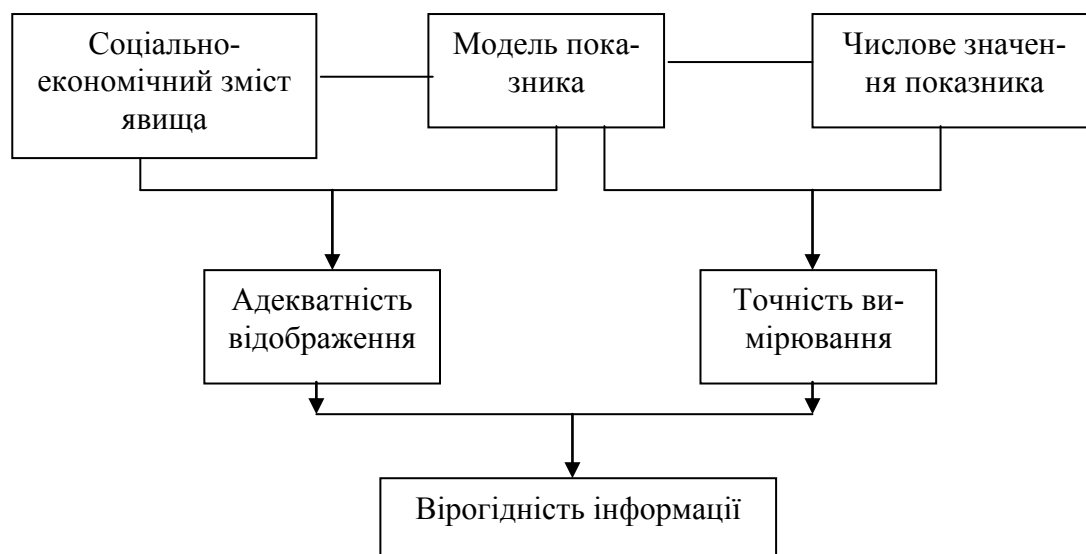

Рис. 1. Залежність вірогідності статистичної інформації від моделі статистичного показника [4, с. 43]

Як видно з рис.1, вірогідність статистичної інформації забезпечується адекватністю відображення явища та точністю його вимірювання. Під адекватністю розуміють здатність показника відображати певну властивість явища (процесу) у відповідності із завданнями та програмою дослідження. Точність та

повнота вимірювання показника залежить від можливостей організації дослідження, обліку та обробки статистичних даних.

Статистичні показники виконують функції: пізнавальну, управлінську, директивну, контрольну та стимулюючу [3, с.61].

Пізнавальна функція статистичних показників ринку транспортних послуг полягає, в тому, що вони характеризують стан і розвиток явищ та процесів, що відбуваються в процесі виконанні транспортної роботи та діяльності галузі „Транспорт”; слугують базою для аналізу та прогнозування цих процесів і явищ на рівні регіонів, дозволяють аналізувати, пізнавати якісну сторону досліджуваних явищ, розкривати їх суть.

Управлінська функція статистичних показників ринку транспортних послуг полягає в тому, що вони виконують важливе завдання при обґрунтуванні та прийнятті управлінських рішень, адже від правильної побудови статистичних показників значною мірою залежить ефективність управління підприємств цього виду економічної діяльності на всіх його рівнях (підприємство, підгалузі, галузь; територіальний та функціональний рівні).

Планові показники, які виконують *директивну* функцію, призначені орієнтувати керівників та працівників підприємства, що належать за КВЕД до галузі транспорту на виконання поставлених завдань і перш за все виконання якісних і безпечних перевезень.

Зростає *контрольна* функція статистичних показників ринку транспортних послуг, які завдяки використанню різних методів аналізу дозволяють відстежувати виконання планових завдань з перевезень, договірних умов тощо.

Стимулююча функція статистичних показників ринку транспортних послуг полягає в посиленні дії планових показників на діяльність виробничих колективів.

У практиці господарської діяльності підприємств галузі транспорту статистичні показники відіграють одночасно всі названі функції.

Будуючи статистичні показники ринку транспортних послуг необхідно додержуватися певних вимог: наукова обґрунтованість та методологія їх побу-

дови; порівнюваність їх у часі, просторі, одиницях виміру; повнота та достовірність інформації за кількістю та якістю даних зі статистики ринку транспортних послуг.

Статистичні показники статистики транспорту, які відображають об'єктивну дійсність, перебувають у тісному взаємозв'язку між собою та з явищем, яке вони формалізують. Для характеристики дослідження економічних процесів в галузі транспорту необхідно використовувати систему статистичних показників, яка виражається в їх змістовній єдності, що ґрунтується на єдності об'єкта дослідження. При цьому необхідно забезпечувати повноту інформації статистичних показників, яка забезпечується не тільки первинними та статистичними даними, які підлягають статистичному спостереженню, а й використовувати адміністративні дані органів державної влади (за винятком органів державної статистики), органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб, зокрема [5, с.14].

Система статистичних показників для виду економічної діяльності „Транспорт” повинна розглядатися в контексті системного аналізу. Метою системного аналізу до конкретної проблеми є підвищення ступеня обґрунтованості рішення, що приймається [6, с.11]. Система статичних показників транспорту повинна відображати ефективність виробництва галузі, враховуючи фактори, що впливають на неї та відповідати дійсності процесам, що спостерігаються, запроваджуючи нові, вилучати застарілі показники або аналогічні показники адміністративних даних, що є найважливішою проблемою методології статистики ринку транспортних послуг.

Як було вже відзначено, система є взаємодію елементів. Це сукупність взаємопов'язаних елементів, що утворюють єдине ціле. Окрім складності, системі притаманні наявність зв'язків, взаємодії, та цілеспрямованість [7]. До основних властивостей систем віднесемо:

- а) складність та ієрархічність;
- б) зв'язок з зовнішнім середовищем;
- в) цілеспрямованість;

г) розвиток.

Відповідно до основних ознак та характеристик ринок транспортних послуг відповідають ознакам системи.

Вони представлені як сукупність складових, між якими існує визначений зв'язок. Зміна структури зв'язків або параметрів одного з елементів впливає на параметри іншого елемента та змінює систему транспортних послуг в цілому.

Транспортні послуги є складною характеристикою, що може розглядатися на макро- та мікрорівні. Макроекономічні проблеми послуг транспорту стосуються розвитку матеріально-технічної бази транспортної галузі, включаючи інфраструктуру транспорту, забезпеченості населення всіма видами перевезень, формуванню якісної інфраструктури (мережа шляхів сполучення, аеропорти, автобусні та залізничні вокзали, вантажні термінали), транспортної та складської логістики.

Транспортні послуги не є статичними, вони змінюються під впливом попиту споживачів, розвитку пропозицій та дій конкурентів, що в цілому є ознакою зв'язку транспортних підприємств як системи із зовнішнім середовищем. Моніторинг зовнішнього середовища - передумова забезпечення ефективної системи транспортних послуг. Основні чинники, що необхідно враховувати при цьому, - характер динаміки споживчого попиту, розвиток пропозиції, активність конкурентів, рівень державного регулювання.

Рівень окремого транспортного підприємства як системи представлено елементами: замовлення, послуга. Поєднання цих складових формує відповідний рівень транспортного обслуговування, що зумовлений транспортним парком підприємства, дотриманням вимог щодо організації здійснення перевезень, згідно діючих галузевих положень та правил. Чинники, що необхідно враховувати при цьому – характер розвитку та ефективність використання ресурсного потенціалу підприємства.

Управління транспортною галуззю стосується питань як поточного так і довгострокового періоду та зумовлює необхідність обґрунтування планів з підтримки та розвитку транспортних послуг. Важливим при цьому є урахування не

лише динаміки основних показників фінансово-господарської діяльності, але й ресурсних можливостей самого господарюючого суб'єкта, а також ризику втрати стійкості його економічного розвитку та позиції на ринку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На підставі проведеного дослідження можемо дійти висновку, що систему узагальнюючих статистичних показників галузі „Транспорт” необхідно розглядати як систему. Виділення її основних складових сприятиме вдосконалення методів статистичного вивчення підприємств, які відносяться за КВЕД до галузі „Транспорт” та системи статистичних показників, що характеризують виробничу діяльність цієї галузі.

Список використаної літератури.

1. Мова В.В., Колобушкин Ю.П. Системный подход в экономике. – К.: 2004.
2. Єріна А.М., Захожай В.Б., Єрін Д.Л. : Методологія наукових досліджень: Навч. посіб. – К., Центр навчальної літератури, 2004. – 212с.
3. Тарасенко І. О. Статистика: Навчальний посібник.-К.: Центр навчальної літератури, 2006.- 344 с.
4. Герасименко С.С., Головач А.Г., Єріна А.М. Статистика: підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2000.- 467 с
5. Закон України „Про державну статистику” від 13.07.2000 р. №1922-III// Відомості Верховної Ради України.-2000.- № 43. – Ст.362.
6. Дивак М. П. Методичний посібник з дисципліни “Системний аналіз” для студентів спеціальності “Економічна кібернетика”. - Тернопіль, 2004.- 136с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www.library.tane.edu.ua/files/EVD/IV_06/POSIBN_EK.pdf
7. Фатхутдинов Р.А. Стратегический маркетинг: 4-е изд. – СПб.: Питер, 2007. – 352 с.

Анотація

Використання системного підходу під час статистичних досліджень ринку транспортних послуг

Стаття присвячена використанню системного підходу при розгляді системи статистичних показників ринку транспортних послуг, що характеризують виробничу діяльність цієї галузі.

Аннотация

Использования системного подхода во время статистических исследований рынка транспортных услуг

Статья посвящена использованию системного подхода при рассмотрении системы статистических показателей рынка транспортных услуг, которые характеризуют производственную деятельность этой отрасли.

Summary

The use of system approach during the statistic research of transport services market.

The article is devoted to the use of the system statistic parameters of the transport services market, which characterize the production activity of this branch.